

УДК 371.3:811.161.2:373.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-194-198

КОМПАНИЙ Олена Вікторівна –

доктор педагогічних наук

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0947-1780>e-mail: okompaniy@gmail.com**ПОТОРІЙ Наталія Володимирівна –**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської мови та методики її викладання

Херсонського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4181-6829>e-mail: nataliapotori@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли соціально-економічна ситуація в Україні знаходиться в стані перманентних змін і трансформацій, як ніколи продовжує зростати потреба в творчих особистостях, здатних критично мислити й ефективно спілкуватися в середовищі. У цьому вимірі нова парадигма освіти України XXI ст. вимагає від здобувачів освіти оволодіння певними одиницями спілкування, зокрема мовленнєвими жанрами.

У статті всебічно проаналізовано проблему мовленнєвих жанрів; розглянуто концепцію Бахтіна та з'ясовано, що ідеї вченого залишаються сьогодні ефективними в контексті розвитку сучасної теорії мовленнєвих жанрів; уточнено поняття «мовленнєвий жанр» як зразок чи модель організації тексту у ситуації спілкування, який складається з одного або більше речень (мовленнєвих актів). Інтерпретовано особливості та взаємозв'язок стилів і жанрів. Авторами доведено, що стиль відповідає за норми, вибір мовних засобів, що вирізняють один жанр від іншого. Детально охарактеризовано співвіднесення жанру і мовленнєвого акту. Мовленнєві жанри складаються з певної кількості мовленнєвих актів учасників комунікації, у яких виявляються комунікативні наміри адресанта й адресата. Глибоко вивчена класифікація мовленнєвих жанрів. Встановлено, що єдиної типології жанрів поки не існує. Водночас, починаючи ще з часів Аристотеля, вчені все ж таки намагаються класифікувати мовленнєві жанри за різними підходами: структурним, прагматичним, комунікативним, семантичним. Структурний підхід дає можливість виокремити жанри за різним рівнем складності (прості/первинні та складні/вторинні). Прихильники прагматичного підходу виокремлюють локутивні, іллокутивні і перлокутивні (впливають на слухача) мовленнєві жанри. В основі комунікативного підходу лежить комунікативний задум і мета. Відповідно жанри поділяються на інформативні й фатичні. Семантичний або лексичний підхід передбачає аналіз семантичних елементів.

Ключові слова: мовленнєві жанри, концепція Бахтіна, співвідношення мовленнєвого жанру і стилю, мовленнєвого жанру і мовленнєвого акту, класифікація мовленнєвих жанрів.

КОМПАНИЙ Олена Вікторівна –

Doctor of Pedagogical Sciences

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0947-1780>e-mail: okompaniy@gmail.com**POTORII Nataliia Volodimirivna –**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of English Language and

Teaching Methods Kherson State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4181-6829>e-mail: nataliapotori@ukr.net

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF SPEECH GENRES STUDY

The relevance of the study is based on the fact that at the current stage of the development of society, when the socio-economic situation in Ukraine is in a state of permanent changes and transformations, the need for creative individuals who are able to think critically and communicate effectively in the environment continues to grow more than ever. In this context, the new paradigm of Ukrainian education in the 21-st century requires the education applicants to master certain communication units, in particular speech genres. Accordingly, the purpose of the article is a deep and comprehensive analysis of the problem of speech genres, clarification of the essence of the concept of "speech genre" and the relationship between genre and style, genre and speech act, as well as a detailed description of the classification of speech genres. The following methods were used during the research: study of scientific sources (philosophical, psychological-pedagogical, linguistic-didactic) to determine the methodological and theoretical foundations of the research; the descriptive method was used for the inventory of terms, their definition; the method of comparison, analysis and synthesis was applied to compare views on the given problem, to define and interpret basic concepts.

The article thoroughly examines Bakhtin's conception and finds out that his ideas remain effective today in the context of the development of modern theory. The author treats speech genre as a sample or model of text arrangement in a communication situation, which consists of one or more sentences (speech acts). It has been proven that genre and style, genre and speech act are interconnected. Style accounts for the norms, the choice of language means that distinguish one genre from another. Speech genres consist of a certain number of speech acts of communication participants, in which the communicative intentions of the addresser and the addressee are revealed. The analysis of speech genres classification showed that there is no unified typology of genres yet. At the same time, since the time of Aristotle, scientists still try to classify speech genres according to different approaches: structural, pragmatic, communicative, semantic.

Key words: speech genres, Bakhtin's conception, relation between speech genre and style, speech genre and speech act, classification of speech genres.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли соціально-економічна ситуація в

Україні знаходиться в стані перманентних змін і трансформацій, як ніколи продовжує зростати потреба в творчих особистостях, здатних критично

мислити й ефективно спілкуватися в середовищі. У цьому вимірі нова парадигма освіти України XXI ст. вимагає від здобувачів освіти оволодіння певними одиницями спілкування, зокрема мовленнєвими жанрами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Специфіку мовленнєвих жанрів висвітлено в сучасних українських дослідженнях. На увагу заслуговують монографія та підручник Ф. Бацевича, монографія Т. Яхонтової, а також наукові дослідження з галузі педагогічної риторики (Г. Бондар, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Нишета, Г. Сагач та ін.). У працях А. Богуш, М. Вашуленка, О. Глазової, Н. Голуб, О. Пономарьової доведено доцільність і можливість практичного ознайомлення здобувачів дошкільної, початкової та середньої освіти з деякими видами мовленнєвих жанрів.

Мета статті – глибоко і всебічно проаналізувати проблему мовленнєвих жанрів, уточнити поняття «мовленнєвий жанр», розглянути зв'язок жанру та стилю, співвіднесення жанру і мовленнєвого акту, детально описати класифікацію мовленнєвих жанрів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мовленнєвий жанр як об'єкт лінгвістичних досліджень

Джерелознавчий аналіз засвідчив, що термін «жанр» виник в середині XIX століття і походить від французької «genre» – рід, вид, стиль. У тлумачних словниках жанр має декілька значень: 1) вид художньої творчості, який характеризується певними сюжетними та стилістичними ознаками. Це розповідь, роман, драма, поема, комедія тощо; 2) різновид функціонального стилю, форма мовного спілкування [10, с. 60]; 3) живопис на побутові теми; картина побутового сюжету [6, с. 364]. Отже, поняття «жанр» належить не лише до літературознавства, лінгвістики, а й до живопису.

Починаючи з античності, вчені, зокрема Аристотель, зосереджували увагу на літературних жанрах, їх художньої специфіки, тоді як питання про «типи висловлювань» не висвітлювалося в наукових дослідженнях. Епохальною подією стала стаття М.Бахтіна «Проблема мовленнєвих жанрів» (написана в 1952-1953 р, але надрукована в 1979 р.), в якій автор відокремлює жанри художньої літератури від жанрів, що застосовуються в повсякденному житті, розкриває поняття «мовленнєвий жанр», пропонує кваліфікацію різних «типів висловлювання» та описує їх особливості. У статті зазначається, що «мова може існувати в дійсності тільки у формі конкретних висловлювань окремих людей, суб'єктів мовлення. Мова завжди вилита у форму висловлювання, що належить певному суб'єкту, і поза цієї форми існувати не може» [3, с. 263]. При цьому М. Бахтін проводить паралель між висловлюванням і реченням. Учений зазначає, що висловлювання значно ширше за речення і не визначається як мовленнєвий еквівалент речення, а як реальна «одиниця мовленнєвого спілкування» [2, с. 253]. Підтримуючи цю думку, Н. Голуб, В. Новосьолова, Л. Галаєвська наголошують, що висловлення є основною одиницею спілкування, якій властива змістова завершеність. Таке розу-

міння дає підстави вважати жанром будь-яке висловлення: прислів'я, комплімент, репліку, зауваження, лист, вибачення тощо [7, с. 5].

Кожна сфера використання мови виробляє свої типи висловлювань, які М. Бахтін називає мовленнєвими жанрами, тобто «відносно стійкими тематичними, композиційними і стилістичними типами висловлювань» [1, с. 164]. Висловлювання володіє чіткими межами, які визначаються зміною мовних суб'єктів, тобто зміною мовців. На думку вченого, «будь-яке висловлювання має абсолютний початок і абсолютне завершення: до його початку – це висловлювання одних, після його завершення – висловлювання інших» [1, с. 172-173]. Відповідно до цих позицій, мовленнєвий жанр є «висловлювання в діалозі». До того ж висловлювання характеризується завершеністю (цілісністю), яка пов'язується з предметно-смісловим вичерпуванням, мовленнєвим задумом або мовною волею мовця, типовими композиційно-жанровими формами завершення, а також усталеністю, тобто «ми розмовляємо тільки певними мовленнєвими жанрами; всі наші висловлювання володіють відносно стійкими типовими формами побудови цілого» [2, с. 271].

Зазначимо, що бахтінське визначення мовленнєвого жанру – «відносно стійкі тематичні, композиційні і стилістичні типи висловлювань» – неодноразово піддавалося критиці і переосмисленню. Так, учені під мовленнєвим жанром розуміють спосіб побудови мовлення в конкретній ситуації, призначений для передавання певного змісту (Ф. Бацевич) [4, с. 225], різновид текстів, що існує в межах того чи того функціонального стилю (О. Горошкіна) [9, с. 6], усний і письмовий текст, який реалізується в різноманітних сферах спілкування, відтворюється мовцями і тими, хто пише (Т. Ладиженська), зразок організації тексту (С. Гайда), особлива модель висловлювання (Т. Шмельова), яка виступає зразком творення тексту в окремій ситуації, тип мовленнєвої дії (А. Вежицька). З нашої позиції мовленнєвий жанр постає як зразок організації тексту в ситуації спілкування, який складається з одного або більше речень (мовленнєвих актів).

Таким чином, учені лише вносять доповнення/уточнення до класичного визначення М. Бахтіна, підкреслюючи в ньому ті аспекти, які найбільшою мірою відповідають їхнім науковим цілям і завданням. Цей факт свідчить про те, що ідеї М. Бахтіна залишаються сьогодні ефективними в контексті розвитку сучасної теорії мовленнєвих жанрів.

Зв'язок жанру та стилю

Однією з проблем, поставлених М. Бахтіним та активною в сьогоденні, є проблема співвідношення жанру та стилю. Кожне висловлювання має органічний зв'язок із мовними, функціональними стилями, що відповідають певним жанрам. Саме тому, на думку Бахтіна, функціональні стилі є не чим іншим, як жанровими стилями [1].

У науковців, які розглядають проблему співвідношення жанру і стилю, немає однозначної відповіді на запитання, що є більш широким поняттям. Деякі дослідники (М. Кожина) схи-

ляються до думки, що стиль є поняттям більш широкого рівня абстракції: кожному стилю відповідає певний набір жанрів; за межами стилю жанри не реалізуються. За М. Пентилюк, жанр – це своєрідна форма мовленнєвого твору в межах певного функціонального стилю. Конструктивні властивості та стилістичні особливості є основою жанрової класифікації стилів [13]. Отже, стиль і жанр взаємопов'язані між собою.

Водночас, визначається той факт, що жанри можуть переходити із стилю в стиль. На думку О. Компаній, в кожному стилі свій репертуар жанрів. Мовленнєві жанри зберігають іллокутивну структуру, а стилі диктують свої норми [11]. Таким чином, дослідниця доходить висновку про те, що стиль – одна із змінних у системі жанротворчих чинників, одна з диференційних ознак жанру. Він відповідає за норми, вибір мовних засобів, що вирізняють один жанр від іншого.

Аналіз жанрів за стилями засвідчив, що деякі з них повторюються в кількох стилях, наприклад, в публіцистичному та розмовному – оголошення; в розмовному, діловому, науковому, публіцистичному, художньому – опис предмета, місцевість, портрет. Вважаємо, що головним чинником, який визначає стилістичні відмінності між спорідненими жанрами, є цільове призначення жанру, зміст та мовленнєва ситуація.

Мовленнєві жанри і мовленнєві акти: співвідношення понять

Бахтінська теорія мовленнєвих жанрів невід'ємно пов'язана зі створеною Дж. Остіном та Дж. Серлем теорією мовленнєвих актів, яка співвідносить мовленнєвий акт з діями, що здійснюються засобами мовлення. На «генетичну» близькість цих теорій неодноразово наголошувалося в науковій літературі, але у дослідників досі не сформувалося єдиної думки про те, як співвідносяться між собою мовленнєвий жанр і мовленнєвий акт. Кожен з них претендує на статус одиниці спілкування.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що положення двох теорій не ототожнюються. Теорія М. Бахтіна концентрує свою увагу на типах текстів, а не цілеспрямованих мовних діях, які відбуваються у відповідності з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятої в суспільстві. Отже, мовленнєві акти – це окрема репліка в діалозі, наділена певною іллокутивною силою і передбачає певний перлокутивний ефект (спонукання). Мовленнєвий жанр є продуктом, текстовим втіленням. На цю важливу відмінність між мовленнєвим актом і мовленнєвим жанром вказують дослідники.

Уявлення про мовленнєвий жанр як певної послідовності мовленнєвого акту, які виступають по відношенню до мовленнєвого жанру одиницями нижчого рівня набуло широкого розповсюдження. Польська дослідниця А. Вежицька запевняє, що «мовленнєвий акт є складником мовленнєвого жанру, що утворюється з конкретних мовленнєвих актів» [5, с. 101]. З позиції Ф. Бацевича, мовленнєвий жанр є більш розгорнутим і складним мовленнєвим утворенням, яке містить кілька мовленнєвих актів [4, с. 225]. Жанр може

виражатися низкою речень (мовленнєвими актами), але в сприйнятті адресата залишається одним мовленнєвим жанром. Кожен мовленнєвий жанр складається з мовленнєвих актів, об'єднаних однією іллокутивною метою. При цьому важливо відзначити, що один мовленнєвий акт реалізується в різних мовленнєвих жанрах. Із цих висловлювань витікає ще одна відмінність між мовленнєвим жанром і мовленнєвим актом – їх розмір, який пов'язаний, на думку А. Вежицької, із сприйняттям, тобто «мовленнєвий акт сприймається як коротке, однофразове висловлювання» [5, с. 101]. Отже, мовленнєвий жанр – одиниця значно більша, ніж мовленнєвий акт. До елементарних висловлювань, які складаються з одного речення, застосовується термін мовленнєвий акт, а до комплексних, що будуються з кількох висловів – мовленнєвий жанр.

О. Компаній наголошує, що відмінностями мовленнєвого акту від жанру є відсутність задуму, мети, інтенції зі сторони того, хто говорить, адресата. Проте мовленнєві жанри завжди передбачають комунікацію та присутність активного співрозмовника. Також мовленнєві жанри характеризуються більш складною будовою, певною тематикою та композицією [11].

Враховуючи вищесказане, вважаємо за доцільним послуговуватись саме категорією мовленнєвих жанрів. По-перше, на відміну від мовленнєвого акту, мовленнєвий жанр характеризується діалогічністю, він має справу з «живими висловлюваннями», тобто відображає двобічну природу живого людського спілкування. По-друге, ми поділяємо позицію, згідно з якою, мовленнєвий жанр не протиставляється мовленнєвому акту, а виступає як значно більша категорія.

Типологія мовленнєвих жанрів в аспекті лінгвістичних досліджень

У розробленій концепції М. Бахтіна, особливе місце займає класифікація мовленнєвих жанрів. Науковець зазначає, що багатство мовленнєвих жанрів неосяжне, оскільки невичерпні можливості людської діяльності, для якої характерний цілий репертуар мовленнєвих жанрів. Складність створення єдиної класифікації полягає у пошуку адекватних критеріїв. Номенклатури мовленнєвих жанрів поки не існує, не зрозумілим залишається її принцип побудови [3].

Проте, незважаючи на зазначене, вчені-філологи, починаючи ще з часів Аристотеля, все ж таки намагалися запропонувати її вирішення і класифікувати мовленнєві жанри за різними підходами: структурним, прагматичним, комунікативним, семантичним.

Структурний підхід передбачає виокремити мовленнєві жанри за різним рівнем складності. М. Бахтін пропонує поділ на прості/первинні, що утворюються в умовах безпосереднього спілкування, та складні/вторинні жанри, які виникають у межах художнього та інших типів спілкування. *Первинні* жанри визначаються спонтанністю, безпосередністю (запитання, вибачення, прохання, бесіди, скарги тощо); *вторинні* – запланованістю, підготовленістю (роман, драма, наукова доповідь, нарис тощо) [3]. Також мовленнєві жанри кла-

сифікуються на *елементарні* (повідомлення, схвалення, привітання, прохання) та *комплексні* (переконання, вмовляння, дискусія, бесіда, суперечка, сварка) (М. Федосюк).

Прагматичний напрям вивчення жанрів мовлення виходить з діалогічної природи мовленнєвого жанру та спирається на філософію М. Бахтіна. В якості головного критерію типологізації мовленнєвих жанрів виступає інтенція (мотив). У зв'язку з цим виокремлюються *локутивні*, *іллокутивні* (здійснюють мовленнєву дію) і *перлокутивні* (впливають на слухача) мовленнєві жанри.

Відомо, що в основі комунікативного підходу лежить комунікативний задум і мета. Відповідно цьому мовленнєві жанри класифікуються на *інформативні* й *фатичні* (В. Дементьев). Метою фактичних жанрів є «введення в спілкування», інформативних – «повідомлення певної інформації». До класифікації фатичних мовленнєвих жанрів відносяться: жанри, що погіршують міжособистісні стосунки в прямій формі (з'ясування стосунків, сварка); жанри, що покращують міжособистісні стосунки в прямій формі (доброзичливі душевні розмови, зізнання, компліменти, сповіді/проповіді тощо) і жанри, що погіршують стосунки в прихованій формі (різновиди іронії, знування, розіграш).

На підставі цієї класифікації Н. Голуб поширює фатичні жанри. До жанрів, що 1) сприяють налагодженню гармонійних стосунків відносяться особисте та публічне вибачення, втішання, застереження, захоплення, зізнання, покаяння, комплімент, моральна підтримка, подяка, порада, похвала, прохання, прощення, самооцінювання, співчуття, схвалення; 2) погіршують міжособистісні стосунки: виправдання, висміювання, демагогія, донесення, дорікання, звинувачення, знування (глузування), інвектива (різкий напад), лестощі, насмішка, натяк, нашіптування (наклеп), невдоволення, неправда (брехня), плітки, погроза, приниження; 3) сприяють підтриманню й розвиткові добрих взаємин: листівка, презентація, привітання, запрошення, лист на фронт [8].

Мовленнєві жанри В. Новосьолова виокремлює на *інформаційні*, мета яких передати інформацію слухачеві (лекція, доповідь, повідомлення, пояснення); *фатичні, або ж діалогічні жанри*, спрямовані на налагодження, підтримання, регулювання й завершення контакту (бесіда, телефонна розмова, листування, комплімент), *етикетні* (привітання, вибачення, відмова); *оцінювальні жанри* передбачають оцінювання мовця до людини, явища, предмета, події, вчинку тощо (похвала, осуд, рецензія, характеристика) та *впливові* (похвальне слово, весела розповідь, заборона тощо), яким властиві функціональний стиль та ступінь підготовки [12].

Семантичний, або лексичний підхід передбачає аналіз семантичних елементів всіх частин мови.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Запорукою успішного формування комунікативних умінь є ознайомлення

здобувачів освіти з мовленнєвими жанрами, які виступають зразком організації тексту, моделлю його оформлення та характеризуються змістом, стилем, мовними засобами та композиційною побудовою. Стиль відповідає за норми, вибір мовних засобів, що вирізняють один жанр від іншого. Також мовленнєві жанри складаються з певної кількості мовленнєвих актів учасників комунікації, у яких виявляються комунікативні наміри адресанта й адресата.

Аналіз класифікації мовленнєвих жанрів довів, що єдиної типології жанрів поки не існує. Водночас, вчені намагаються класифікувати мовленнєві жанри за різними підходами: структурним, прагматичним, комунікативним, семантичним.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо у розробці методики формування вмінь створювати тексти мовленнєвих жанрів в учнів початкової та середньої школи в умовах діджиталізації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Бахтін М. М. Проблема мовленнєвих жанрів. З архівних записів до роботи «Проблема мовленнєвих жанрів» *Роботи 1940-х – початку 1960-х років*. М.: Словники, 1996. Т. 5. С. 159–206.
- Бахтін М. М. Проблеми мовленнєвих жанрів. *Автор и герой. До філософським основам гуманітарних наук*. СПб, 2000. С. 248–299.
- Бахтін М. М. Проблемы речевых жанров. *Эстетика словесного творчества*. М.: Мистецтво, 1979. С. 237–280.
- Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. посіб. К.: Академія, 2006. 248 с.
- Вежицька А. Мовленнєві жанри. *Жанри мовлення*. Коледж. 1997. № 1. С. 99–111.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту). К.: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
- Голуб Н. Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8-9 класах. *Українська мова і література в школі*. 2015. №1. С. 13–18.
- Горошкіна О.М. Жанровий аспект розвитку мовлення учнів. *Освіта і педагогічна наук*. № 2. 2012. С. 5-10.
- Єрмоленко С., Бібік С., Тодор О. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001. 222 с.
- Компаній О.В. Реалізація принципу наступності у формуванні текстотворчих умінь молодших школярів на завершальному етапі початкової мовної освіти: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02/ КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». Херсон, 2021. 545 с.
- Новосьолова В. Актуалізація мовленнєвих жанрів засобами компетентісно спрямованого підручника української мови. URL: ib.iitta.gov.ua/id/eprint/717401/1/Новосьолова%20В._Активізація%20мовленнєвих%20жанрів-.pdf (дата звернення 09.09.2024)
- Пентиліук М. І. Текст: Лінгвостилістичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*: зб. наук. пр. Вип. IX. Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. С. 37–42.

REFERENCES

- Bakhtin, M. M. (1996). Problema movlennievkykh zhanriv. Z arkhivnykh zapysiv do roboty «Problema

movlennievkykh zhanriv» Raboty 1940-kh – pochatku 1960-kh rokiv. M. : Slovyky. T. 5. S. 159–206. [in Ukrainian]

2. Bakhtin, M. M. (2000). Problemy movlennievkykh zhanriv. Avtor y heroj. Do filosofskym osnovam humanitarnykh nauk. SPb. S. 248–299. [in Ukrainian]

3. Bakhtin, M. M. (1979). Problemy rechevykh zhanrov. Estetyka slovesnoho tvorcestva. M. : Mystetstvo, 1979. S. 237–280. [in Ukrainian]

4. Batsevych, F. S. (2006). Vstup do linhvistychnoi henolohii : navch. posib. K. : Akademiia. 248 s. [in Ukrainian]

5. Vezhbytska, A. (1997). Movlennievi zhanry. Zhanry movlennia. Koledzh. № 1. S. 99–111. [in Ukrainian]

6. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.). (2005). / Uklad, i holov, red. V. T. Busel. K.; Irpin: VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian]

7. Holub, N.B., Novosolova, V.I., Halaievska, L.V. (2020). Movlennievi zhanry na urokakh ukrainskoi movy v litsei (riven standartu). K. : KONVI PRINT. 128 s. [in Ukrainian]

8. Holub, N. (2015). Movlennievi zhanry na urokakh ukrainskoi movy u 8-9 klasakh. Ukrainska mova i literatura v shkoli. №1. S. 13–18. [in Ukrainian]

9. Horoshkina, O.M. (2012). Zhanrovyy aspekt rozvytku movlennia uchniv. Osvita i pedahohichna nauk. № 2. S. 5-10. [in Ukrainian]

10. Yermolenko, S., Bibik, S., Todor, O. (2001). Korotkyi tlumachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv. K.: Lybid, 222 s. [in Ukrainian]

11. Kompanii, O.V. (2021). Realizatsiia pryntsyphu nastupnosti u formuvanni tekstotvorchykh umin molodshykh shkolariv na zavershalnomu etapi pochatkovoї movnoi osvity: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.02/ KVNZ «Khersonska akademiia neperervnoi osvity». Kherson, 545 s. [in Ukrainian]

12. Novosolova, V. Aktualizatsiia movlennievkykh zhanriv zasobamy kompeteniso spriamovanoho

pidruchnyka ukrainskoi movy. URL: ib.iitta.gov.ua/id/eprint/717401/1/Novosolova%20V._Aktyvizatsiia%20movlennievkykh%20zhanriv.pdf (data zvernennia 09.09.2024) [in Ukrainian]

13. Pentyliuk, M. I. (2009). Tekst: Linhvostylistychnyi aspekt. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Linhvistyka»: zb. nauk. pr. Vyp. IX. Kherson : Vydavnytstvo KhDU, S. 37–42. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОМПАНІЙ Олена Вікторівна – доктор педагогічних наук, тимчасово не працює.

Наукові інтереси: дидактика, лінгводидактика початкової, середньої та вищої школи.

ПОТОРІЙ Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: огнітивна лінгвістика, когнітивна поетика, гендерна лінгвістика, лінгвосинергетика, семіотика, семантика тексту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KOMPANII Olena Victorivna – doctor of Pedagogical Sciences, temporarily not working.

Scientific interests: didactics, linguodidactics of primary, secondary and higher schools.

POTORII Nataliia Volodimirivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of English Language and Teaching Methods Kherson State University.

Scientific interests: cognitive linguistics, cognitive poetics, gender linguistics, lingvosynergetics, semiotics, text semantics.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2024 р.

УДК: 37.015.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-198-201

КОСАКОВСЬКА Леся Петрівна –

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри хореографії

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7138-2008>

e-mail: l.kosakovska@gmail.com

ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКІ ТАНЦЮВАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Стаття присвячена аналізу традиційної танцювальної культури Волині і Волинського Полісся як чинника творчої діяльності і особистісного розвитку. Охарактеризовано особливості локальних танцювальних традицій, що впливають на ефективність самореалізації, формування національної самосвідомості та здійснення ефективного педагогічного впливу в процесі всебічного гармонійного розвитку сучасної особистості. Автор акцентує увагу на описі автентичних танцювальних зразків з досвіду роботи у складі експедиції Державного наукового центру культурної спадщини від техногенних катастроф, кожен з яких здатний посісти відповідне місце в системі вітчизняного хореографічного навчально-виховного процесу. Матеріал записано від респондентів Щербачук К. Д. і Мосюк О. П. у селі Комарове Маневичького району Волинської області (2017 р.). В контексті методології дослідження зазначеної проблеми проведено аналіз регіональної танцювальної культури як засобу художнього втілення національного характеру етносу, ілюстрації його світоглядного, морального та естетичного досвіду. З'ясовано домінуючі риси народних танцювальних форм, до яких належать хороводи, ігрові танки (танці-ігри) і власне танці, визначено їх головні класифікаційні ознаки та зв'язок з витокami традиційної культури українського народу. Досліджено особливості використання народних танцювальних форм у навчально-виховній роботі з метою забезпечення всебічного розвитку та вдосконалення особистості, зокрема формування інтелектуальних здібностей та пізнавальних потреб. Доведено наукову цінність здобутих під час польових досліджень фольклорно-етнографічних матеріалів, відзначається безпосередній інтерес краєзнавців, шанувальників традиційної народної культури Волині і Волинського Полісся, а також балетмейстерів-постановників як аматорських так і професійних хореографічних колективів, що діють на означених теренах. Тому необхідно впроваджувати сучасні форми професійної підготовки майбутніх педагогів, фахівців-хореографів для здійснення ними власних польових досліджень з метою збереження і поширення локальних танцювальних традицій як одного з найдієвіших чинників системи національного виховання молодого покоління.

Ключові слова: танець, регіональна танцювальна культура, Волинь, Волинське Полісся, традиції, автентичні танцювальні зразки, виховання, хореографічне мистецтво.